

Před sedmdesáti lety na právnické fakultě

LADISLAV VOJÁČEK

Prolog

Je začátek dubna 2015, velikonoce a za okny se každou chvíli střídá sluníčko s chumelenicí. V tento čas před sedmdesáti lety se budovou brněnské právnické fakulty s tehdejší adresou Eichhornstrasse 70 promenovali – již s menší jistotou než dříve – příslušníci gestapa.

O měsíc později už bylo všechno jinak. Po téměř šesti letech od osudného 17. listopadu 1939 se právnická fakulta, podobně jako ostatní součásti Masarykovy univerzity, nadechovala ke svému druhému životu.

Dědictví válečných let

Oživení načas umrtněného organismu fakulty vůbec nebylo jednoduché. Doba nesvobody fakultu těžce poznamenala a ztráty byly jen těžko nahraditelné. Svědčí o tom i skutečnost, že se k reálnému působení ve výuce z různých důvodů nevrátilo – vedle Vratislava Buška, Cyrila Čechráka a Rudolfa Rauschera v roce 1938 nuceně přeražených do Brna z bratislavské fakulty – dvanáct prvorepublikových profesorů (Bohumil Baxa, Rudolf Dominik, Karel Engliš, Jaroslav Kallab, Jaroslav Krejčí, Adolf Procházka, František Rouček, Jaromír Sedláček, Jaroslav Stránský, František Vážný, Jan Vážný a Rudolf Wierer). Jak už to bouřlivé doby přinášejí, osudy zmíněných profesorů byly velmi rozmanité.

Kariéry zhatěné...

Právního historika a konstitucionalistu B. Baxu v roce 1941 popravili nacisté (několik dní po něm popravili i fakultního pedela Aloise Zimu). Romanista J. Vážný zahynul v následujícím roce v koncentračním táboře Mauthausen (vězně tam byl i bratislavský „vyhnanec“ V. Bušek).

Opojných chvil osvobození se nedožili ani někteří další. V roce 1941 zemřel procesualista F. Vážný st. a rok na to vážně nemocný J. Kallab. Jeho oborem bylo trestní právo, proslavila jej též dlouholetá právně filozofická polemika s Františkem Weyrem a měl velké zásluhy v sociální péči o mládež, včetně té studující. Příchuť tragické ironie měla smrt civilisty J. Sedláčka, který zahynul „kráčeje po Husově třídě pod Špilberkem“ (Hynek Bulín v roce 1946 v Časopise pro právní a státní vědu) při spojeneckém bombardování krátce před skončením války (při bombardování zahynul i doc. Karel Gerlich).

Třem profesorům se stala osudnou aktivní spolupráce s okupanty. Před Národním soudem skončil konstitucionalista J. Krejčí, působící nejdříve jako protektorátní ministr spravedlnosti a pak ministerský předseda, a aktivistický profesor správní vědy a správního práva R. Dominik, zkompromitovaný především angažovaností ve Veřejné osvětové službě, ale také svou minulostí předválečného fašistického poslance. Kanonista R. Wierer, také aktivně působící ve Veřejné osvětové službě a v nepřítomnosti odsouzený pro kolaboraci, uprchl do zahraničí. Vývoj mezinárodní situace způsobil, že žádosti o jeho vydání zůstaly oslyšeny a on sám se brzy vrátil na dráhu vysokoškolského učitele, nejdříve v SRN a pak v USA. Takže ten vlastně pod rubriku zhatěných kariér tak zcela nepatří.

... pokračující ...

Osudy dalších už byly příznivější, alespoň pro několik nejbližších let. Národohospodář K. Engliš měl už v roce 1939 namířeno na pražskou právnickou fakultu a po válce tam také skutečně přešel. Ocitl se však v právně nejisté situaci. Emil Hácha jej totiž jmenoval profesorem pražské fakulty právě osudného 15. března 1939 a dekret prezidenta republiky č. 59/1945 Sb. nedával jasnou odpověď, zda toto jmenování bylo či nebylo platné. Vše se nakonec vyřešilo, když byl na začátku roku 1946 se zpětnou účinností od podzimu 1945 do Prahy jmenován znovu (a v roce 1947 se stal rektorem Univerzity Karlovy). F. Rouček se také stal rektorem, ale nové Vysoké školy politické, u jejíhož zrodu po osvobození stál. V práci na fakultě reálně nepokračovali ani na trestní právo specializovaný J. Stránský a procesualista A. Procházka. Ti ovšem nezamířili na jiné vysoké školy, zůstávali profesory brněnské fakulty, jen zakotvili v politice. Navázali na svou činnost ve strukturách londýnského prozatímního zřízení (v Londýně zastával J. Stránský post ministra spravedlnosti a A. Procházka byl předsedou Právní rady) a stali se ministry prvních poválečných vlád.

Z předválečných profesorů tak na fakultě reálně působili jen František Weyr, František Čáda, Zdeněk Neubauer a krátce před válkou jmenovaný mimořádný profesor Vladimír Vybrál, brzy ustanovený řádným profesorem. Doyena brněnské profesorské sboru F. Weyra, který v době války pobýval v Praze a do Brna přicestoval až téměř v polovině října, ovšem už výrazně limitoval zhoršený zdravotní stav. Jak sám konstatoval ve třetím dílu svých Pamětí, bylo mu jasno, že mu jeho „*srdeční choroba asi znemožní dostáti celému služebnímu úvazku*“ (s. 78). Problémům se zpočátku nevyhnul státní vědec Z. Neubauer, který musel vysvětlovat své působení ve funkci ředitele úřadovny Všeobecného penzijního ústavu pro veřejné zaměstnance.

Hned po osvobození Brna Národní výbor pověřil vedením fakulty služebně nejstaršího profesora přítomného v Brně F. Čádu. Tento vynikající právní historik, Weyrův bývalý podnájemník s „*milou, klidnou povahou*“ (Pamětí, II., s. 69) a už dříve osvědčený organizátor (Všehrd, fakultní knihovna, vybavování

nové budovy) se pak stal i řádně zvoleným děkanem pro studijní rok 1945/1946 a významně se zasloužil o obnovení chodu fakulty.

... a startující

Klíčovou složkou obnovy fakulty byla obnova profesorského sboru. Z pražské fakulty do Brna přišli a na místa mimořádných profesorů byli v roce 1946 ustanoveni romanista Jiří Cvetler a kanonista František Kop. Tituly mimořádných profesorů získali soukromí docenti Vladimír Kubeš, Václav Chytil, Jaroslav Pošvář, Bohumil Kučera, ten byl jmenován mimořádným profesorem už krátce před uzavřením vysokých škol v roce 1939, ale funkci reálně nezačal vykonávat, a Hynek Bulín. Habilitovali se noví soukromí docenti. Spolupráci s fakultou v pozici soukromého docenta obnovil také bratislavský profesor Karel Kizlink.

Výuka

Po osvobození na profesory dolehly mimořádné úkoly. Přes posílení profesorského sboru proto museli podstatnou část výuky zajišťovat suplenti. Dohnat ztracené roky se snažili předváleční studenti i váleční maturanti, kteří nemohli po uzavření českých vysokých škol pokračovat ve studiu. Dostalo se jim studijních úlev a masově se hlásili ke státním zkouškám i rigorózům.

Pro studijní potřeby vznikaly nové publikace. K nejzajímavějším jistě patřil Weyrův stručný *Úvod do studia právního (normativní teorie)*. H. Bulín připravil pro výuku civilního soudního řízení práce *Nesporné řízení, Řízení konkurzní a vyrovnávací a Exekuční řízení* (vše 1947) a také dvoudílné *Římské právo rodinné*, neboť mu po tragické smrti J. Vážného vznikla povinnost vyučovat také římskému právu. F. Čáda pro studenty vydal *Přehled dějin veřejného práva ve střední Evropě* (1945) a první díl přehledu československých právních dějin (*Povšechné právní dějiny československé. I. Od dob nejstarších do doby husitské*; 1947). Připomenutí zaslouží i práce J. Pošváře *Obecné pojmy správního práva* (1946) a *Organisace veřejné správy* (1947).

Věda

Začala se rozvíjet také vědecká činnost, i když do jisté míry potlačovaná potřebou vydávat nové učební pomůcky. Redigování Časopisu pro právní a státní vědu, který v době války až do své tragické smrti řídil bývalý Weyrův redakční tajemník doc. K. Gerlich, se opět ujal František Weyr, vydatně podporovaný novým redakčním tajemníkem a odpovědným redaktorem H. Bulínem. Na knižním trhu se znovu objevily svazky Sbírký spisů právnických a národohospodářských.

Nejvýznamnější počín na vědeckém poli zřejmě představovalo vydání Neubauerovy *Státovědy a teorie politiky*. Jednalo se o první českou práci systematicky věnovanou státovědě a setkala se s velkým ohlasem. O kvalitě svědčí i nedávné nové vydání. Z dalších prací brněnských učitelů si zaslouží pozornost Kubešův

rozbor hlavních směrů nejnovější právní filosofie (*Právní filosofie XX. století*), v němž nemalou pozornost věnoval koncepcím rozvíjeným brněnskými učiteli.

Záměry

Bouřlivé doby nemění jen osudy lidí, ale jsou též živnou půdou pro realizaci nových koncepcí.

Od roku 1946 se začala připravovat nová československá ústava, která měla reflektovat poválečné změny. Fakulta její přípravě věnovala poslední číslo Vědecké ročenky Právnické fakulty MU (*Problémy nové československé ústavy*). Krátkým úvodem je opatřil F. Weyr a přispěli do něj všichni ostatní tehdejší brněnští profesori a čtyři soukromí docenti. Hlavním činitelem se při přípravě ústavy stalo Ústavodárné národní shromáždění, které – v rozporu s dřívější tradicí – chtělo ústavu nejen schválit, ale také připravit. Proto si vytvořilo sbor expertů, v němž působili za lidovou stranu F. Weyr a za stranu národně socialistickou V. Kubeš. Aktivitou při přípravě ústavy hýřil zejména V. Kubeš. Dokonce se prezentoval návrhem ústavy, vzniklým na základě rezoluce II. sjezdu osvětových, školských a tělovýchovných pracovníků národně socialistické strany ze srpna 1946 a jednání ústavní komise této strany.

Hned po válce se stalo aktuálním téma reformy právnického studia, rozvíjené již v dobách první republiky. Potřebu reformy totiž pociťovaly odpovědné orgány i vysokoškolské učitelé už dávno a mimořádná situace vyvolaná válkou ji ještě umocnila (na Slovensku začala po osamostatnění platit odlišná právní úprava). Vládní usnesení k realizaci „budovatelského“ programu vlády (1946) proto uložilo ministru školství a osvěty, „*aby předložil návrh na novelizaci a sjednocení právních předpisů o vysokých školách*“. V polovině roku 1947 se ustavil expertní sbor pro reformu právnického studia v čele s již zmiňovaným V. Buškem. Brněnskou fakultu v něm reprezentovali B. Kučera, F. Čáda a V. Kubeš. Přestože se do února 1948 stihl sejít k několika jednáním, reálného výsledku se nedobral. Jistě k tomu přispěla i rozmanitost představ o dalším směřování právnického studia. Odrážely ji návrhy z předválečné diskuse, starší práce Otakara Sommera či poválečné náměty Josefa Turečka a pětičlenného kolektivu právníků (mj. Zdeňka Pešky a Františka Štajgra). Konkrétní návrhy už odvál čas, i pro dnešní reformní snahy však platí slova z konceptu vystoupení V. Buška při zahájení činnosti komise: „*Žádná reforma nebude dobrá, nebudeme-li mít dobré profesory, kteří se věnují ještě více, než dosud činí, obětavě a s láskou své povinnosti vědecké a učitelské, a nebudeme-li mít dobré studenty, kteří horlivě se budou zúčastňovat přednášek i cvičení, kteří nebudou se skvět svou nepřítomností v učebnách a kteří nebudou smysl svého studia vidět ve zkouškách*“.

Epilog

Obnovení chodu brněnské právnické fakulty v roce 1945 charakterizovaly nemalé problémy, ale i velké nadšení a spousta – různých, často přímo proti-

chůdných – očekávání. Nikdo ještě netušil, že „druhý život“ fakulty potrvá jen pět let a že ten třetí se zrodí až po dalších téměř dvaceti letech.

Literatura u autora

Vincenc Makovský, Vědec, reliéf, bronz, 1941Ě